www.etnolog.org.ua

УДК 81'28(477.41/.42+476)

СЕМЕНОВА ОКСАНА

кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу історичних студій Науково-дослідного інституту українознавства

SEMENOVA OKSANA

a Ph.D. in History, research fellow at the Historical Studies Department of the Ministry of Education and Science of Ukraine Research Institute of Ukrainian Studies

Бібліографічний опис:

Семенова, О. (2019) Діалектологічні дослідження українсько-білоруського Полісся: історіографічний аспект. *Народна творчість та етнологія*, 5 (381), 44–50.

Semenova, O. (2019) Dialectological Researches of Ukrainian–Belarusian Polissia: Historiographic Aspect. *Folk Art and Ethnology*, 5 (381), 44–50.

ДІАЛЕКТОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКО-БІЛОРУСЬКОГО ПОЛІССЯ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація / Abstract

Подібність географічних умов проживання і традиційного способу життя українців та білорусів Полісся спричинили схожість їхніх етнокультурних рис. Тому одним із найважливіших маркерів відмінності одного народу від іншого є мова. Жива розмовна мова має свої фонетичні, лексичні, синтаксичні та фонетичні відмінності залежно від місцевості її поширення. Поняття «говір» має не лише мовний, але й історико-культурний аспект. У дослідженні зазначено, що розв'язання проблем, пов'язаних з відображенням у мові традиційної культури його населення, потребує інтеграції здобутків різних наукових дисциплін: мовознавства, етнології, етнографії, фольклористики, історії тощо. Автор підкреслює, що лексичні відмінності говірок зумовлені регіональними особливостями побуту, предметів і понять матеріальної та духовної культур, тому одне й те саме поняття матиме різні варіації найменування в говірках північноукраїнського наріччя.

Представлено класифікацію основних видів поліських говорів (східнополіський, середньополіський та західнополіський), зазначено ареали їх поширення, згадується спроба створення поліської мікромови на основі західнополіських говорів. Розглянуто колективні праці українських, білоруських і російських науковців, фундаментальні монографічні видання та наукові статті, присвячені дослідженню особливостей трьох груп поліських говірок на різних мовних рівнях. Висвітлено низку лінгвогеографічних видань як загального характеру (наприклад, «Атлас української мови»), так і тематичних: атласи тваринницької та мисливської лексики, назв лікарських рослин, одягу, взуття тощо. Здійснено огляд лексикографічних праць, зокрема різних за тематикою словників поліських говорів. З'ясовано, що нині місцеві говірки побутують переважно у сільській місцевості; у містах і містечках переважає унормована українська мова або суржик. Розглянуто внесок наукових установ і вишів України та Білорусі в дослідження проблеми мовної ситуації на українсько-білоруському пограниччі.

Ключові слова: мовна ситуація, діалектологія, поліські говірки.

Similar environmental conditions and traditional way of housekeeping of Ukrainians and Belarusians of Polissia have caused the similarity of their ethno-cultural features. Thus linguistic peculiarities of the borderland representatives have become the most important differentiating markers. Vivid spoken language has its phonetic, lexical and syntactic characteristics depending on its locality. The term *dialect* obtains not only linguistic but also historical and cultural meaning. It is noticed in the investigation that the understanding of problems connected with the reflection of traditional culture in the borderland inhabitants' language requires the integration of different branches of science: linguistics, ethnology, ethnography, folkloristics, history etc.

www.etnolog.org.ua

The authoress assumes that lexical differences of dialects are caused by regional peculiarities of housekeeping, cultural and spiritual items, thus there are the varieties of naming of the same notion in different northern Ukrainian dialects. The classification of the main Polissian dialects is presented (east-Polissian, mid-Polissian, west-Polissian), the distribution areas are defined. Also an attempt to create Polissian micro-language based on west-Polissian dialects is mentioned. During the research a large amount of joint works of Ukrainian, Belarusian and Russian scientists have been revealed, as well as some fundamental monographs and research papers dealing with the study of peculiarities of all groups of Polissian dialects in different linguistic aspects. A number of linguistic and geographical editions, both general and special ones, is considered. For example, *Ukrainian Language Atlas*, atlases of animal husbandry and hunting vocabularies, names of medicinal plants, clothes, footwear etc., are analyzed. Also a review of some lexicographical works, in particular different topical vocabularies of Polissian dialects, is proposed in the paper. It is found out, that nowadays local dialects occur mainly in rural areas while city and town dwellers use literary language or surzhyk (sociolect of Ukrainian and Russian languages). The contribution of Ukrainian and Belarusian scientific centers and higher educational institutions into development of problem of linguistic situation on Ukrainian and Belarusian borderland is considered.

Keywords: linguistic situation, dialectology, Polissian dialects.

Подібність географічних умов проживання і традиційного способу життя українців та білорусів Полісся спричинили схожість їхніх етнокультурних рис. Тому одним із найважливіших маркерів відмінності одного народу від іншого постає мова. Закономірності живої мови, її місцевих діалектів і говірок є предметом вивчення діалектологічної науки. Нині українська діалектологія перебуває у стані відродження, зокрема накреслилися нові тенденції розуміння поняття «говір», що мають не лише мовний, але й історико-культурний зміст, адже говірки співвідносяться з регіональними типами традиційної культури українців, з окремими етнографічними групами (у цьому випадку – поліщуками). Із нелінгвістичних наук діалектологія тісно пов'язана з етнологією, етнографією, фольклористикою. Зокрема, особливо важливим для етнологів та етнографів є вивчення говіркової номінації. Лексико-семантичні відмінності поліських говірок значною мірою зумовлені регіональними особливостями побуту, предметів і понять матеріальної та духовної культури. Наприклад, досліджуючи етнокультурну специфіку народного одягу, етнолог мусить орієнтуватися серед розмаїття варіацій найменування одного й того ж виду одягу в різних говірках північноукраїнського наріччя: *очіпок – чіпе́ц, че́пак, че́пік, че́пчик*; *намітка – завива́ло, скле́ндачка, обру́с, убру́с*. Зазначимо, що запропонована стаття не є мовознавчим дослідженням; автор послуговується даними діалектологічної науки для з'ясування наукової розробки проблеми вивчення мовної ситуації українсько-білоруського Полісся, зокрема народних говірок як засобу реальної комунікації населення порубіжжя.

Тематика мовно-культурної взаємодії на території українсько-білоруського пограниччя викликає значний інтерес у представників сучасної мовознавчої та етнологічної науки, про що свідчить низка історіографічних досліджень. Так, стан вивчення українсько-білоруських діалектних контактів, зокрема говорів перехідного типу, висвітлено у статті мовознавця Сальваторе дель Гаудіо [35]. Проблема наукової розробки українсько-білоруських мовних взаємовпливів стала предметом наукових студій Г. Гримашевич [11]. Зокрема, авторка зазначає про її ґрунтовну розробку на фонетичному та морфологічному рівнях, тоді як лексичний рівень досліджений дещо менше. Авторка розглянула також праці вітчизняних і білоруських мовознавців, у яких актуалізуються проблеми розмежування українських і білоруських пам'яток, укладання українсько-білоруської міждіалектної межі. Публікація російської ученої С. Толстої [33] також висвітлює лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження Полісся, зокрема праці українських, російських, білоруських, польських учених з лінгвогеографії, лексикології та лексикографії, фольклору і традиційної культури.

Опрацьований нами масив джерел та літератури дає можливість стверджувати про наявність значної кількості лінгвістичних та етнолінгвістичних розвідок українсько-білоруського порубіжжя. Насамперед розглянемо основні види говірок, які побутували і побутують на теренах Полісся. Історично мешканці цього регіону проживали на території схрещення різних культур, їхня мова характеризується як діалект певного територіально-етнічного утворення, до якого належать поліщуки: на теренах України – північноукраїнське наріччя, у Білорусі – південно-західне білоруське, у Польщі – підляські говірки, які польські лінгвісти відносять до північноукраїнських. Поліські говірки характерні також для Курської, Брянської і Білгородської областей Росії. Українські поліські говірки охоплюють Чернігівщину, північні райони Сумської, Київської, Житомирської, Рівненської,

www.etnolog.org.ua

Волинської областей, а також Берестейщину та Пінщину в Білорусі. У свою чергу північне наріччя поділяється на три говори: східнополіський, середньополіський і західнополіський. Перші два мають деякі спільні особливості, однак вони протиставляються західнополіському говору. У 1980–1990 роках група мовознавців та літераторів спробувала створити поліську мікромову (західнополіську мову) на основі західнополіського говору. Підґрунтям цієї спроби була ідея білоруського філолога М. Шеляговича про мовну та етнічну виокремленість західних поліщуків (носії цієї мови називали себе нащадками *ятвягів* [1]). Однак цей проект не здобув належної підтримки ані місцевого населення, ані білоруської влади. Сьогодні поліська мікромова відходить у минуле, її можна почути переважно від старих людей, які мешкають у глибинці. Тому збереження західнополіської говірки є головним завданням, яке ставить перед собою західнополіське науково-краєзнавче товариство «Загороддя», очолюване (до 2018 р.) білоруським мовознавцем Ф. Климчуком.

Перші лінгвістичні дослідження Полісся датуються кінцем XIX – початком XX ст. і охоплюють вузький ареал регіону. Вагомий внесок у розробку поліської тематики був зроблений В. Ганцовим [6], Є. Карським [17]. Зокрема, Є. Карський на основі зібраного лінгвістичного та етнографічного матеріалу провів кордони між білоруськими та українськими говорами, зазначивши, що білоруські особливості говорів доволі сильно помітні в північних повітах Чернігівської губернії, та висловив думку, що південнобілоруські та північноукраїнські говори складають одну діалектну зону. В. Ганцов охарактеризував діалекти Чернігівщини, підкресливши значний вплив білоруської мови на східнополіські говірки, що виявляється насамперед на фонетичному рівні.

Системне вивчення поліських говорів починається в другій половині XX ст. Результати ареальних досліджень Поліського регіону, проведених групою українських, білоруських і російських учених, спрямованих, зокрема, на вивчення етнолінгвістичних особливостей українсько-білоруського пограниччя, представлені у виданнях «Лексика Полесья. Материалы для полесского диалектного словаря»» [22], «Полесский этнолингвистический сборник» [30].

У пострадянський період продовжувалася робота з вивчення мовно-культурного простору Полісся. Потужне обстеження говірок сіл, постраждалих від аварії на ЧАЕС, було здійснене вченими-діалектологами Інституту української мови НАН України протягом 1994–1996 років у ході виконання завдань Державної програми ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Результатом діалектологічних та етнолінгвістичних експедиційних досліджень стала поява видань «Говірки Чорнобильської зони. Тексти» [8] та «Говірки Чорнобильської зони. Системний опис» [7], у яких представлено говірки колишніх сіл Чорнобильського та Поліського районів, у тому числі населених пунктів, суміжних із Білоруссю.

У цей період з'являються фундаментальні монографічні видання українських і білоруських мовознавців Ф. Жилка [15], С. Бевзенка [4], О. Кривицького [20]. Зокрема, Ф. Жилко, автор першого підручника з української діалектології, розглянув морфологічні, фонетичні та лексичні особливості північної діалектної групи (наріччя), визначив характерні особливості східно-, середньо- та західнополіських говірок. С. Бевзенко пропонує таку класифікацію поліських говорів: лівобережнополіський (східнополіський), правобережнополіський (середньополіський) і західнополіський (волинсько-поліський), у якому виділяє також підляський. Учений зазначає про відсутність чіткої межі північних поліських діалектів та побутування великої кількості перехідних українсько-білоруських говірок, висвітлює основні ознаки, що визначають їх українську або білоруську підоснову. У виданні з білоруської діалектології О. Кривицького розглянуто основні види білоруських говірок, зазначено їхні характерні особливості та ареали поширення. Зауважимо, що, незважаючи на протиставлення вченим західнополіського та основного білоруського діалектних типів, він визначає належність перших до білоруського мовного простору.

Розглянемо детальніше науковий доробок учених з проблеми дослідження всіх трьох груп поліських говірок. Східнополіський говір має багато реліктових форм; за рядом діалектних явищ він членується на групи говірок. Крайні північні групи говірок (територіально охоплюють північ Чернігівської області та крайній північний кордон Сумської області) мають білоруську діалектну основу. Дослідження східнополіських говірок проводили радянські та сучасні вчені Ф. Жилко [16], Д. Мареєва [25], Сальвадоре дель Гаудіо [13] та ін. Ф. Жилко зауважує, що говірки північно-західних районів Чернігівщини є перехідними говірками між українською та білоруською мовами, які зазнали значного впливу білоруської мови, насампе-

www.etnolog.org.ua

ред у фонетичній системі. Д. Марєєв з'ясував тенденції у змінах східнополіських говірок, створив атлас сучасних східнополіських говірок у їх відношенні до стану цих говірок середини XX ст. Вивчення перехідних говірок північно-західної Чернігівщини перебуває в центрі уваги науковця Сальваторе дель Гаудіо, зокрема ним розглянуто характерні особливості говірок, що побутують у Ріпкинському районі Чернігівської області.

Ґрунтовну наукову розробку має проблема вивчення середньополіських говірок, які знаходяться в центрі діалектного поліського континууму та зберігають на всіх мовних рівнях особливості мовлення поліщуків. Правобережнополіські говірки досліджували М. Никончук [28], Т. Назарова [27] та ін. Зокрема, М. Никончук здійснив аналіз ґенези правобережнополіських говірок, їх ареальне членування, провів лексико-семантичні паралелі. У статті Т. Назарової розкрито фонетичні особливості правобережнополіських говорів і висловлено думку про єдину діалектну єдність українського та білоруського Полісся в минулому, що виявляється у великій кількості спільних вокальних ареалів.

Проблематика західнополіських говірок ґрунтовно розроблена у низці праць білоруських, зокрема Ф. Климчука [19] та українських лінгвістів О. Скопненка [32], В. Мойсієнка [26], Г. Аркушина [1], Ю. Громика [12]. Ф. Климчук визначив локальні етнічні групи Західного Полісся та їхні говірки, етнічний склад населення Брестської області Білорусі (берестюки; синоніми: пінчуки, загородці, західні поліщуки) та розглянув особливості їхніх говірок. Ю. Громик зазначає про суперечливий статус говірок Західного Полісся, який полягає в тому, що білоруські вчені звужують цей ареал межами Брестської області Білорусі, за винятком її північної частини, тоді як українські науковці відносять до них також говірки волинського та рівненського Полісся. Дослідник визначає феномен берестейсько-пінського Полісся в тому, що місцеве населення, яке розмовляє українською мовою, переважно не визнає себе українцями. Такої ж думки дотримується й О. Скопненко, зазначивши, що мешканці Берестейщини, які розмовляють говірками, не визнають себе українцями, натомість називають себе *руськими, поліщуками, тутешніми, православними,* зрідка – *хохлами*. Потужне наукове напрацювання з дослідження західнополіських говірок здійснено Г. Аркушиним, зокрема, у монографії «Народна лексика Західного Полісся» ним охарактеризовано західнополіську діалектну лексику в часі та просторі, висвітлено питання про створення літературних мікромов, проаналізовано деякі літературні твори, у яких використані західнополіські діалектизми.

Лінгвогеографічні дослідження лексики поліських говірок представлені як загальними («Атлас української мови» [18]), так і тематичними атласами В. Куриленка [21], Г. Аркушина [2] та ін. Серед лексикографічних видань особливу цінність має збірник «Лексика Полесья. Материалы для полесского диалектного словаря» [22], у якому здійснено порівняльний аналіз лексики поліських діалектів та представлено низку словників, що охоплюють землеробську, ткацьку, ботанічну та іншу термінологію. Поміж широкого масиву лексикографічних досліджень Поліського регіону можемо виділити праці радянських і сучасних мовознавців П. Лисенка [23], О. Бабічевої [3], Г. Гримашевич [10] та ін.

Аналіз сучасних досліджень свідчить про відсутність міжмовних конфліктів на українсько-білоруському порубіжжі та характерне для нього одночасне функціонування унормованої української мови та регіональних говірок. В. Мойсієнко та Г. Гримашевич зауважують, що на Житомирському Поліссі сільські мешканці розмовляють говіркою, вихідці з сільської місцевості, які проживають у містах, у діловому мовленні послуговуються літературною мовою, а приїжджаючи на батьківщину, переходять на місцеву говірку; використовують говірку й у побутовому спілкуванні [34]. На Рівненському Поліссі діалектне мовлення також збереглося в селах і невеликих містечках, зокрема в Дубровицькому та Зарічненському районах, що межують з Білоруссю; у містах переважає «суржик» [14]. Дослідник Г. Лозинський підкреслює високу концентрацію білорусів у Рокитнівському районі Рівненської області (близько 15,6 % від усього населення регіону), і зазначає, що у 2001 році з 11,8 тис. білорусів Рівненщини лише 9,3 % назвали рідною мову своєї національності, а 80,3 % – українську, що свідчить про мовну українізацію етнічних білорусів Рівненщини [24, с. 312]. Таку ж ситуацію спостерігаємо з етнічними українцями Берестейщини, які визначають свою окремішність як від українського, так і білоруського народу, однак усе більше білорусизуються під впливом державницького фактора [5, с. 11]. Про активне використання місцевих говірок на Чернігівщині свідчать відомості, почерпнуті з інтернет-порталу «Сіверщина», зокрема, дописувачі наводять приклади місцевих говірок, що нині побутують у суміж-

www.etnolog.org.ua

них з Білоруссю Ріпкинському, Городнянському районах Чернігівської області. Г. Лозинський, аналізуючи мовну ситуацію на Чернігівщині, висловлює думку про високий рівень русифікації у Чернігівській області загалом і вагому роль російської мови у прикордонних з Білоруссю Ріпкинському та Щорському районах [24, с. 329].

Серед наукових видань, у яких актуалізується проблема дослідження мовної картини в зоні українсько-білоруського порубіжжя, також слід відзначити збірку наукових праць «Одеські етнографічні читання: Етнокультура порубіжжя: локально-територіальні особливості». У публікації Р. Григор'євої зазначено про наявність вагомої кількості локальних форм мовної ситуації та мовної поведінки людей, які мешкають в ареалі пограниччя. Зокрема, це стосується білоруського компонента, який зберігається в культурі та говірках сучасних жителів порубіжних районів Чернігівської області [9].

Сьогодні мовно-культурне дослідження українсько-білоруського порубіжжя здійснюється науковими установами та вищими навчальними закладами України та Білорусі. Так, при Житомирському державному університеті імені Івана Франка (далі – ЖДУ ім. І. Франка) функціонує Північноукраїнський діалектологічний центр імені М. В. Никончука, очолюваний професором В. Мойсієнком. Основним завданням центру є синхронічне та діахронічне вивчення поліського наріччя, дослідження духовної культури Полісся в етнолінгвістичному аспекті. Центр здійснює низку наукових проектів у співробітництві з Інститутом української мови НАНУ, Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, Інститутом мовознавства імені Якуба Коласа (Мінськ), а також низкою інших наукових осередків України та зарубіжжя. Основною базою для діалектологічних досліджень є загальна картотека поліських говірок, а також особисті тематичні: О. Никончука (лісова лексика), В. Мойсієнка (народна медицина), Г. Гримашевич (назви одягу та взуття) тощо.

Ще одним науковим осередком при ЖДУ ім. І. Франка є створений у 2005 році В. Конобродською Центр етнолінгвістичних досліджень, науковці якого працюють над проблемою вивчення традиційної духовної культури Середнього Полісся в етнологінгвістичному аспекті та над укладанням тематичних етнолінгвістичних атласів цього регіону. Нині центром керує доцент М. Шарапа. Важливим досягненням центру є перші в Україні етнолінгвістичні видання: навчальний посібник з етнолінгвістики для молодих дослідників, а також етнолінгвістичний атлас та монографічний опис поліського похоронального та поминального обрядів. Центр здійснює підготовку та видання збірника наукових праць «Етнолінгвістичні студії».

Потужну наукову школу «Оніми й говірки Західного Полісся та західної Волині» Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки очолює професор Г. Аркушин. Ключові напрями наукових досліджень: говірки Західного Полісся й західної частини Волині, соціальні діалекти, оніми (власні назви) та їх функціонування в західнополіських і волинських говірках. Представниками школи є відомі мовознавці Ю. Громик, Р. Омельковець, Р. Зінчук та ін.

Вартує уваги й науковий доробок учених Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, зокрема етнолінгвістичні дослідження Л. Пономар [31]. На основі аналізу лінгвістичного та етнографічного матеріалу дослідниця зазначає, що своєрідність українсько-білоруського порубіжжя полягає не лише в збереженні питомих архаїчних рис, але й в особливостях, пов'язаних із запозиченнями. Приміром, про мовну та етнокультурну інтерференцію свідчить поширення в північних говірках Волинської та Рівненської областей білоруського компонента зі сусідніх берестейських говірок.

Отже, резюмуючи вищевикладене, зазначимо, що дослідження мовно-культурної ситуації українсько-білоруського пограниччя та розв'язання проблем, пов'язаних із відображенням у мові традиційно-побутової культури його населення, потребує інтеграції здобутків різних наукових дисциплін: мовознавства, етнології, етнографії, історії тощо. Додамо, що формат статті дає можливість розглянути лише частину лінгвістичної бібліографії Полісся, яка, однак, свідчить про ґрунтовні напрацювання та вагомий внесок вітчизняних, білоруських і російських лінгвістів у дослідження українсько-білоруських мовних контактів і взаємовпливів у ареалі порубіжжя.

Примітка

[1] *Ятвяги* – група західнобалтійських племен, етнічно близьких до литовців та прусів.

www.etnolog.org.ua

Список використаних джерел

1. Аркушин Г. Народна лексика Західного Полісся : монографія. Луцьк : Східноєвропейський національний університет ім. Л. Українки, 2014. 236 с.

2. Аркушин Г. Л. Мисливська лексика західнополіського говору. (Матеріали до «Лексичного атласу української мови»). *Дослідження з української діалектології : зб. наук. праць* / редкол.: П. Ю. Гриценко (відп. ред.) та ін. Київ : Наукова думка, 1991. С. 181–225.

3. Бабичева Е. Говоры Левобережнополесского порубежья (земледельческая лексика) : [региональный словарь]. Сумы : Университетская книга, 2013. 491 [1] с.

4. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. Київ : Вища школа, 1980. 247 с.

5. Бондаренко Г. Держава як фактор у процесах національної ідентифікації населення українського порубіжжя. *Матеріали до української етнології : зб. наук. праць*. 2008. Вип. 7 (10). С. 10–13.

6. Ганцов В. М. Діялектичні межі на Чернігівщині. *Записки Українського наукового товариства.* Т. 23. Чернігів і Північне Лівобережжя. Огляди, розвідки, матеріали. Київ, 1928. С. 261–280.

7. Говірки Чорнобильської зони: системний опис. / М-во у справах захисту населення від наслідків аварії на Чорнобил. АЕС, Іст.-культур. експедиція; НАН України, Ін-т укр. мови; упоряд. П. Ю. Гриценко та ін. Київ : Довіра, 1999. 271 с.

8. Говірки Чорнобильської зони: тексти / М-во у справах захисту населення від наслідків аварії на Чорнобил. АЕС, Іст.-культур. експедиція, НАН України, Ін-т укр. мови; упоряд. П. Ю. Гриценко та ін. Київ : Довіра, 1996. 358 с.

9. Григорьева Р. Языковая ситуация на российско-украинско-белорусском пограничье. *Одеські етнографічні читання: Етнокультура порубіжжя: локально-територіальні особливості : зб. наук. праць.* Одеса, 2014. С. 89–99.

10. Гримашевич Г. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок. Житомир : Північноукраїнський діалектологічний центр Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2002. 184 с.

11. Гримашевич Г. Українсько-білоруські мовні контакти як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.* 2006. № 26. С. 197–199.

12. Громик Ю. Західне Полісся як лінгвальний феномен. *Мова як фактар захавання нацыянальнай ідэнтычнасці: беларуска-ўкраінскі кантэкст : матэрыялы навукова-практычнай канферэнцыі (Мінск, 25 мая 2017 г.).* Мінск : Ковчег, 2017. С. 32–38.

13. Дель Ґаудіо С. Деякі особливості говору Ріпкинського району. *Studia Philologica (Філологічні студії) : зб. наук. праць*. 2018. № 9. С. 140–145.

14. Діалектна мова Рівненщини, або Як ми по-хатньому баємо. URL : https://blog.ogo.ua/blogs/dialektna_mova_rivnenschini_abo_yak_mi_po-hatnomu_bamo/.

15. Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології з української мови. Київ : Радянська школа, 1955. 313 с.

16. Жилко Ф. Т. Перехідні говірки від української до білоруської мови в північно-західних районах Чернігівщини. *Діалектологічний бюлетень.* 1953. Вип. 4. С. 7–20.

17. Карский Е. Ф. К вопросу об этнографической карте белорусскаго племени. Санкт-Петербург: Типография Императорской Академии Наук, 1902. 16 с.

18. Карта говорів української мови / уклав І. Матвіяс. *Атлас української мови* : у 3 т. Т. 1. Полісся, Наддніпрянщина і суміжні землі. Київ : Наукова думка, 1984. 520 с.

19. Клімчук Ф. Моўная сітуацыя ў Берасцейска-Пінскім Палессі ў XIX–XX ст. URL : http://druzi.by/?page_id=315.

20. Крывіцкі А. А. Дыялектологія беларускай мовы. Мінск : Выш. шк., 2003. 294 с.

21. Куриленко В. Атлас лексики тваринництва у поліських діалектах. Глухів : РВВ ГДПУ, 2004. 260 с.

22. Лексика Полесья. Материалы для полесского диалектного словаря. Москва : Издательство «Наука», 1968. 471 с.

23. Лисенко П. С. Словник діалектної лексики Середнього і Східного Полісся. Київ : Вид-во АН УРСР, 1961. 72 с.

24. Лозинський Р. М. Мовна ситуація в Україні (суспільно-географічний погляд). Монографія. Львів : Львівський національний ун-т ім. Івана Франка, 2008. 502 с.

25. Марєєв Д. А. Динаміка східнополіського говору: дис… канд. філол. наук : спец.: 10.02.01. «Українська мова». Київ, 2018. 255 с.

26. Мойсієнко В. М. Фонетична система українських поліських говорів : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. 450 с.

27. Назарова Т. В. Украинско-белорусская языковая граница в районе Нижней Припяти. *Вопросы диалектологии восточнославянских языков.* Москва : Издательство «Наука», 1964. С. 124–140.

28. Никончук М. В. Правобережнополіські говірки в лінгвогеографічному висвітленні : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 316 с.

29. Никончук М. В., Никончук О. М. Матеріали до лексичного атласу української мови: Правобережне Полісся. Київ : Наукова думка, 1979. 316 с.

30. Полесский этнолингвистический сборник. Материалы и исследования. Москва : Издательство «Наука», 1983. 287 с.

31. Пономар Л. Народний одяг Правобережного Полісся середини XIX – середини XX століть (Історико-етнографічний атлас. Словник). Київ : Бизнесполиграф, 2014. 267 с.: іл.

32. Скопненко О. І. Берестейсько-пинські говірки: генеза і сучасний стан (історико-фонетичний нарис) / НАН України. Інститут мовознавства імені О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 2001. 174 с.

33. Толстая С. Этнолингвистичекое изучение Полесья. 1995–2016. Обзор. *Slověne = Словяне. International Journal of Slavic Studies.* 2017. № 2. С. 686–706.

34. Чому в українську мову повертається мода на діалекти? URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2606464-comu-v-ukrainsku-movu-povertaetsa-moda-na-dialekti.html.

35. Salvatore Del Gaudio. The Overview of Studies on Ukrainian-Belarusian Transitional Dialects. *Слов'янський світ : зб. наук. праць.* Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2014. Вип. 13. С. 3–19.

www.etnolog.org.ua

References

1. ARKUSHYN, H. *Folk vocabulary of Western Polissia*: a Monograph. Lutsk: Lesia Ukrayinka East European National University. 2014, 236 pp.

2. ARKUSHYN, H. Hunting vocabulary in Western Polissian dialect. (Materials for «Lexical Atlas of the Ukrainian Language»). Studies on Ukrainian Dialectology. *Collected scientific papers.* Kyiv: Naukova dumka, 1991, pp. 181–225.

3. BABICHEVA, Ye. *Dialects of Left Bank Polissian borderland (an agricultural vocabulary).* Sumy: Universitetskaya kniga, 2013, 491 pp.

4. BEVZENKO, S. Ukrainian dialectology. Kyiv: Vyshcha shkola, 1980, 247 pp.

5. BONDARENKO, H. State as a factor in the national identification processes of the Ukrainian borderland inhabitants. *Materials for Ukrainian ethnology: collected scientific papers*, 2008, Iss. 7 (10), pp. 10–13.

6. HANTSOV, V. Dialectal borders in Chernihiv region. *Chernihiv and Nothern Left Bank Ukrainian Lands. Reviews, Studies, Materials*. Kyiv, 1928, pp. 261–280.

7. HRYTSENKO, P., ed. *Dialects of Chornobyl zone: system description*. Kyiv: Dovira, 1999, 271 pp.

8. HRYTSENKO, P., ed. *Dialects of Chornobyl zone: texts*. Kyiv: Dovira, 1996, 358 pp.

9. GRIGORYEVA, R. Linguistic situation on Russian-Ukrainian-Belarusian borderlands. *Odesa ethnographic readings. Ethnic culture of borderlands: local features*, 2014, pp. 89–99.

10. HRYMASHEVYCH, H. *Clothes and footwear vocabulary of Middle Polissian and neighbouring dialects.* Zhytomyr: North Ukrainian Dialectological Centre of Ivan Franko Zhytomyr State Pedagogical University, 2002, 184 pp.

11. HRYMASHEVYCH, H. Ukrainian-Belarusian linguistic contacts as a subject of linguistic research. *Bulletin of Ivan Franko Zhytomyr State University*, 2006, 26, 197–199.

12. HROMYK, Yu. Western Polissia as a lingual phenomenon. *Language as a factor of national identity development: Belarusian-Ukrainian context: conference proceedings (Minsk, May 25, 2017)* (Embassy of Ukraine). Minsk: Kovcheh, 2017, pp. 32–38.

13. DEL GAUDIO, Salvatore. Some peculiarities of Ripky district dialect. *Studia Philologica: collected scientific papers*, 2018, 9, 140–145.

14. *Dialectal language of Rivne region, or how we speak at home.* Available from: https://blog.ogo.ua/blogs/dialektna_mova_rivnenschini_abo_yak_mi_pohatnomu_bamo/.

15. ZHYLKO, F. *Essays on Ukrainian Dialectology*. Kyiv: Radianska shkola, 1955, 313 pp.

16. ZHYLKO, F. Transitional dialects from Ukrainian to Belarusian in north-west districts of Chernihiv region. *Dialectological bulletin,* 1953, Iss. 4, pp. 7–20.

17. KARSKIY, Ye. *On the issue of an ethnographic atlas of the Belarusian tribe.* Saint Petersburg: Imperial Academy of Sciences Publishers, 16 pp.

18. MATVIYAS, I. (compiler). Atlas of Ukrainian dialects. *Atlas of Ukrainian language: in three volumes. Vol. 1. Polissia, Over Dnipro Lands and neighbouring regions*. Kyiv: Naukova dumka, 1984, 520 pp.

19. KLIMCHUK, F. *Linguistic situation in Brest-Pinsk Palessia in the XIX–XX centuries.* Available from: http://druzi.by/?page_id=315.

20. KRYVITSKI, A. *Dialectology of Belarusian language.* Minsk: Vysh. Shk., 2003, 294 pp.

21. KURYLENKO, V. Atlas of animal husbandry vocabulary of Polissian dialects. Hlukhiv: RVV HDPU, 2004, 260 pp.

22. *Polissian Lexicon. Materials for Polissian dialectal vocabulary.* Moscow: *Science* Publishers, 1968, 471 pp.

23. LYSENKO, P. *Dialectal vocabulary of Middle and Eastern Polissia.* Kyiv: AS of Ukrainian SSR Publishers, 1961, 72 pp.

24. LOZYNSKYI, R. *Linguistic situation in Ukraine (social-geographic view)*: A Monograph. Lviv: Ivan Franko Lviv National University, 2008, 502 pp.

25. MARIEYEV, D. *Dynamics of east-Polissian dialects.* Ph.D. in Philology thesis, Kyiv, 2018, 255 p.

26. MOYSIYENKO, V. *Phonetic system of Ukrainian Polissian dialects*: A Monograph. Zhytomyr: I. Franko ZhSU, 2006, 450 pp.

27. NAZAROVA, T. Ukainian-Belarusian language boundary in the area of Lower Pripiat. *Issues of East-Slavic languages dialectology*. Moscow: *Science* Publishers, 1964, pp. 124–140.

28. NYKONCHUK, M. *Right Bank Polissian dialects in the light of linguistic geography*: A Monograph. Zhytomyr: I. Franko ZhSU Publishers, 2012, 316 pp.

29. NYKONCHUK, M., NYKONCHUK, O. *Materials for lexical atlas of the Ukrainian language: Right-Bank Polissia.* Kyiv: Naukova dumka, 1979, 316 pp.

30. Polissian ethno-linguistic collection. *Materials and studies.* Moscow: *Science* Publishers, 1983, 287 pp.

31. PONOMAR, L. *Folk clothes of Right Bank Polissia in the Mid-19th to Mid-20th centuries (historical and ethnographical atlas. Vocabulary).* Kyiv: Biznespoligraf, 2014, 267 pp.

32. SKOPNENKO, O. *Brest-Pinsk dialects: their genesis and current state (a historical and phonetic essay).* (NAS of Ukraine. O. Potebnia Institute of Linguistics). Kyiv: Naukova dumka, 2001, 174 pp.

33. TOLSTAYA, S. Ethno-linguistic research of Polissia (1995–2016). An overview. *Slověne = Sloviane. International Journal of Slavic Studies,* 2017, 2, 686–706.

34. *Why does fashion on dialects return to Ukrainian?* Available from: https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2606464-comu-v-ukrainsku-movu-povertaetsa-moda-na-dialekti.html.

35. DEL GAUDIO, Salvatore. The Overview of studies on Ukrainian-Belarusian transitional dialects. *Slavic world*: collected scientific papers, 2014, Iss. 13, pp. 3–19.